

Автомати

Олекса Влизько

На кожну сотню примірників мертвих людей припадає одна творча жива душа автомату. Людей нічим не здивуєш, автомати дивуються. — Я вивчив їхню істоту. Хитрі бестії!

Люди вивертають собі голову, пошукуючи "перпетуум-мобіле", — автомати сміються зі своїх господарів, або з дурників, що з'являються споглядати. Автомати доводять своєю упертістю, що коли вони хочуть, — усі альхемічні аксіоми винахідників летять покотиполем.

Дедалів хоровод, зроблений для Тезеєвої коханки Аріядни, здорово підкузьмив свого автора. Поки на автомата не дивилися авторитети, — всі статуї бездоганно ходили. Коли ж на хоровод приїхав дивитися учень Гирода Атіка мандрівник і писака Павзаній, — окремі особи хороводу вже встигли скласти змову й спинили решту постатів. Дедал кусав собі губи, але факт фактом, — не вважаючи на співчуття Гомера (Іліяда, XVIII, 591), історія суворо оцінює Дедалівського автомата, як шахрайство, завдяки авторитетній заяві Павзанія, що він бачив цю річ і що це був непорушний жалюгідний барельєф. Від мене особисто Дедаловій пам'яті низька пошана, бо він дав мені можливість мати серед своїх друзів гарного скульптора Гельмана. Відпочивай, любий Дедалику в своїх античних розкопках спокійно, — про тебе не забувають вельмишановні професори Плужник з Рильським, — вони за твоїм способом пишуть автоматичні вірші.

А Павзанії в останній час поснули. Бо з ними!

Архіта Тарентський, як каже історія, зробив дерев'яного голуба, що літав і жив. Таж історія ставить цей автомат під сумнів. А я вірю! Бо я сам маю дуже багато автоматичних дерев'яних голубів. До скриньочки з одним з них я підійшов недавно й сказав:

— Голубе! — Мені важко губити тебе, як хорошого друга! — Не сердься ж, не ревнуй, повір, що твоя голубка була для мене лише добрим товаришем! І коли ти підкреслено спостеріг мене з нею в дружніх розмовах, то це не має значити, що я жбурнув її об землю, щоб знищити! Повір, я не торкнувся до неї рукою, з того часу, як знайшов Вас разом на Холодній горі в Харкові! Я б бажав якою завгодно ціною знову бачити в тобі справжнього голуба, щоб у тобі не було теперішньої підкресленої дерев'яности, голубе ти мій!

Звичайно, я не міг сказати цих слів своєму голубові людською мовою, після катастрофи з голубкою, бо він би вважав тоді мої слова за визнання. Так само й він мені не передав свого обурення словами. Але ми порозумілися очима. З очей мого голуба пливла на мене пекельна зненависть. З моїх очей пливла на нього вищенаведена фраза, хороша, від щирої душі й зі справжнім сумом висловлена. Але мій голуб її не зрозумів. Навпаки, як справжній дерев'яний автомат, навмисне, не розуміючи, що він робить,

злетів він зі своєї жердки й сівши на бюрко, — забруднив мені твір, що я його до речі, komponував разом зі своїм другом-колегою. Хай буде й так!

Не знаю, що винайшов відомий винахідник автоматів Рожер Бекон, який народився 1214-го року біля Ілчестеру в Сомерсетширі, але я знаю, що Бекон, хоча й був страждальником науки, хоча його й переслідував Бонавентура та Ієронім Асколійський, проте він, Бекон, сам вірив в астрологію, у знаки, у філософський камінь, і в квадратуру кола, вирішену за допомогою лінійки й циркулюса. Цього досить для людини, щоб самій бути автоматом. Бо хіба можна, не будучи ним, сліпати ціле життя, щоб винайти, як то набагато пізніше зробив Рудольф Ван-Цайлен, миршавеньку подоби квадратури кола, — багатокутник з якимись там нещасними 3,14159265358979323846264338327950288-ма сторонами! Ні!

Чув я, що в середні віки був цікавий автомат, — залізна муха, що літала. Дуже цікаво!..

У XVIII віці французький механік Жак де-Вокансон з Ґренобля, вимудрував кілька автоматів, особливо вславився мідяними качками, що пурхали, били крилами й клювали розсипану їжу.

Ще вславився Вокансон автоматом-флейтистом на зріст людини. Не має значіння, що я можу сказати про флейтиста, я не належу до автоматів-награвачів на слабких струнках, — але щодо мідяних качок, то в продукуванні їх Жака де-Вокансона перевищив берлінський соціал-демократичний автомат — сідало "Форвертс".

Славний швейцарський механік П'єр-Жак Дроз з Лашо де-Фон зробив у XVIII віці сенсаційного, як на ті часи, автомата, що писав. Звичайно Дроз нічого не міг знати про сучасного автомата для писання одного роману за дві доби романіста — Едґара Волеса, та про німецького Поліщука XIX віку, — про Германа Конраді.

Син Дроза Ганрі-Люї-Жак вславився винаходом автомата-дівчини, що виконувала різні п'єси на роялі, слідкуючи головою й очима за нотами. Ганрі-Люї-Жак також добре насобачився на передумові бойчукізму. — Вигадав хлопчика-автомата, який малював іконки. Факт!

Зараз звичайні стандартні автомати виготовлює в Німеччині Нюрнберг.

Я особисто зразу ж після приїзду до Берліну попав до автомата-їдальні Ашінґера. Хороша річ! Треба вкинути до каси відповідну суму пфенігів чи марок і одержати від касирки чек. Потім підійти до відповідного напису з визначенням страви та ціни, опустити в щілинку під написом у мармуровій стіні свого чека й одержати з маленького віконечка страву. В автоматі-їдальні Ашінґера автоматичність полягає в тому, що кожна стандартна страва чи напій мають своє віконце на одній з мармурових стін, вилки, ножі, перечниці й стакани лежать і стоять на високих круглих столиках у приміщенні. Автоматичність полягає в тому, що ніхто нікому не заваджає, — ніхто не подумає задарма посидіти й відпочити в приміщенні, бо немає стільців. Люди їдять на ходу, біля згаданих вище височезних столиків, з'їдять, залишать прибори на столі й підуть геть. Є й чиста механічна автоматичність в їдальнях Ашінґера, — можливість підставити стакан і одержати з відповідного ґранту напій, вкинувши в щілинку не чека,

а пфеніги. До послуг гарячі гроґи-фон-руми, ґлянтвайни, батавія — араки, вина, пива й т. ін. Пиворізам чистий парадиз, а не Ашінґер! Решту страв подають клієнтам з абсолютно неможливих для виглядання віконець, теж моментально й чисто, бо за мармуровими стінами помешкання працюють конвайєри.

Від усього цього я став цілковито задоволений, і почав розуміти, хоча й тугенько, що автомати — дуже хороша річ, коли вони не забавки, не шахрайство, не автоматичне ставлення до потреб пролетаріату, не автоматичні соціялістичні хідлі національ-фашизму, не буржуазна, а соціялістична раціоналізація та полегшення пролетарських буднів.

На жаль, здебільшого Берлін вимагає автоматів інакше.

Берлін любить автомати, бо буржуазія не любить пролетаріату: автомати не страйкують, не носять червоних прапорів та значків "Ротфронту", не роблять революцій і барикад у Ведінґові та Нойкельні. Тому берлінський бюргер кожну новинку автоматичного життя зустрічає з захопленням. Звичайно так само й уся Європа та Америка, але я в усіх Європах та Америках не був. Отже, відповідаю лише за Берлін.

Заспокоєний міщанин знімається за одну марку в автоматі-фото. Зважує ґешефтмахерське сало на автоматі-ваговісі й одержує картку. Купує цигарки, сірники, цукерки, квитки приміських поїздів, дестилятори, жовті видання бульварних романів Ульштейна, одекольон, парфуми та інше в автоматах.

А Автомати стоять: на вокзалах, в перукарнях, на перонах підземних станцій унтер-ґрунду, в театрах, в кіно та в інших місцях громадського вжитку.

Капіталізм "стабілізується".

Прийде день, коли буржуазія оточить себе автоматами, — не забавками й розвагами, — а залізними чорноробами, на зразок двох телевоксів, що пруським кроком вимірюють під'їзд палацу райхсканцлера на Вільґельмштрасе, і цей день буде днем її загибелі, бо на вулицю буде викинуто нові мільйонні армії безробітних!